

historia

GARWOLIN.ORG
 GARWOLIN Z PRZESZŁOŚCI
Ocalmy od zapomnienia

Parysów powstał na bazie wsi Siedca (lub Sieszcza), która już w XIII w., leżała na terenie księstwa Czerskiego. Przychylając się do prośby właściciela wsi, kasztelana zakroczymskiego i starosty czerskiego Floriana Parysa, król Zygmunt Stary w roku 1548, nadał miejscowości, na podstawie prawa magdeburskiego, przywileje miejskie. Odtąd nazwano ją Parysowem (prawdopodobnie początkowo używano jeszcze nazw Paryzew, Paryszew i Paryszewo). W roku 1869 Parysów utracił prawa miejskie. Z czasem stał się miasteczkiem o przewadze ludności żydowskiej i siedzibą dynastii Chasydzkiej, potomków jednego z pierwszych cadyków, zwanego Świętym Żydem z Przysuchy.

Hitlerowcy utworzyli w miasteczku getto, a w roku 1943 wszystkich jego mieszkańców wywieźli na męczeńską śmierć do Treblinki. Parysów mimo zniszczeń w czasie dwóch wojen światowych zachował charakter małego miasteczka. Kościół znajdujący się w centrum rynku pochodzi z roku 1926. Cennym zabytkiem jest barokowy ołtarz główny z trzymanym przez anioły obrazem Matki Boskiej Parysowskiej, namalowanym na desce w XVII wieku – obiekt kultu od roku 1655.

Na północ od Parysowa znajduje się Kozłów, posiadający prawa miejskie od 1526 do 1766 roku. Na jego wschodnim krańcu, na krawędzi doliny strugi Radzynia, wznosi się wysoki tzw. Kopiec – średniowieczne grodzisko o dość stromych zboczach, otoczone szeroką fosą, miejscami z wodą. To tutaj podobno stał zamek Parysa. Według tradycji schroniła się w nim przed Szwedami Maria Ludwika, żona króla Jana Kazimierza, a jej skarby są ukryte w zasypanej studni zamkowej. Obecnie brak jest śladów założenia miejskiego. Pozostałością po wczesnym osadnictwie są ślady wysokiego grodziska, otoczonego wodą, znajdujące się na południowy wschód od wsi. W przeszłości miasto posiadało 5 młynów, 2 tartaki oraz zamek pobudowany w XVI wieku dla Oborskich lub Parysów. Resztki tej budowli wzmiankowano jeszcze w roku 1880.

Teren obecnej Gminy Parysów od początku istnienia państwa polskiego wchodził w jego skład jako skrawek Mazowsza. Wraz z ukształtowaniem się około połowy XVI w. podziału administracyjnego Mazowsza na ziemie i powiaty, obszar Gminy Parysów znalazł się w województwie mazowieckim, ziemi i powiecie czerskim. Wschodnia część ziemi czerskiej, na którym położony był teren Gminy nazywana była w języku potocznym Polesiem, ponieważ jak podaje Świącicki po wykarczowaniu lasów cały ten niewielki obszar zaczęto uprawiać. W 1795 r, po powstaniu kościuszkowskim, wraz z częścią ziemi województwa mazowieckiego, teren Gminy Parysów znalazł się w zaborze austriackim. Został wówczas po raz pierwszy oderwany od Mazowsza i związany administracyjnie ze wschodnimi regionami kraju. Z terenów wbijających się klinem pomiędzy terytorium pruskie i rosyjskie (na wschód od Wisły i południe od Bugu) utworzono prowincję pod nazwą Nowa Galicja, zwaną też Galicją Zachodnią, ze stolicą w Krakowie. Parysów przynależał w tym czasie do okręgu Wiązowa wymienionej prowincji. W 1803 r. władze austriackie w miejsce 12 okręgów utworzyły 6 cyrkułów. Skutkiem tego podziału przestał istnieć okręg w Wiązownie a jego obszar został włączony do cyrkułu siedleckiego. Teren Gminy znalazł się w okręgu garwolińskim cyrkułu siedleckiego. Taki podział administracyjny przetrwał tylko do 1809 r. Po przyłączeniu do Księstwa 14 października 1810 r. sześciu cyrkułów Galicji Zachodniej wraz z cyrkułem siedleckim, na ziemiach tych wprowadzono podział na departamenty i powiaty wzorem podziału administracyjnego obowiązującego w Księstwie Warszawskim. Utworzono departament siedlecki a w nim powiat garwoliński, który objął obszar dzisiejszej Gminy Parysów. Po upadku Księstwa Warszawskiego w przejściowym okresie okupacji rosyjskiej, trwającej do czerwca 1815 r., Mazowsze znalazło się w obrębie autonomicznego Królestwa Polskiego. Wprowadzono nowy podział administracyjny kraju polegający na likwidacji znacznej ilości jednostek administracyjnych niższego stopnia. Wprowadzono podział na województwa, które były odpowiednikiem departamentów z czasów Księstwa Warszawskiego. Teren Gminy Parysów wszedł w skład województwa podlaskiego, w dużej mierze pokrywającego się z granicami dawnego departamentu siedleckiego, stanowiąc część obwodu łukowskiego. Po upadku powstania listopadowego, Rosja carska stara się likwidować odrębność Królestwa wprowadzając wzorowane na swoich strukturach podziały administracyjne. Ukazem z 7 marca 1837 roku województwa przemianowane zostały na gubernie. W 1842 r. przemianowano obwody na powiaty, powiaty zaś na okręgi. Następną zmianą administracyjną była likwidacja z dniem 1 stycznia 1845 r. guberni podlaskiej i włączenie jej do guberni lubelskiej. Obszar Gminy Parysów znalazł się w guberni lubelskiej, powiecie łukowskim, okręgu garwolińskim. Po upadku powstania styczniowego zlikwidowana została autonomia Królestwa Polskiego. Z wydarzeniem tym związała się nowa reforma administracyjna z 31 grudnia 1866 r., na mocy której wprowadzono nowy podział Królestwa. Utworzono 10 nowych guberni, m.in. z ziem wchodzących w skład dawnej guberni lubelskiej utworzono gubernię siedlecką. Jednym z jej 9 powiatów był powiat garwoliński, obejmujący gminę Parysów. Taki podział administracyjny przetrwał do I wojny światowej. W 1915 r. teren gminy Parysów znalazł się pod okupacją niemiecką i został włączony do generalgubernatorstwa warszawskiego. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w 1918 r. powiat garwoliński obejmujący teren Gminy Parysów, mocą ustawy z dnia 21 marca 1919 r. wszedł w skład województwa lubelskiego, utworzonego z byłej guberni siedleckiej lubelskiej. W 1939 r. powiat garwoliński z terenem Gminy Parysów, został włączony do województwa warszawskiego. W okresie okupacji hitlerowskiej Parysów znalazł się w granicach Generalnego Gubernatorstwa w dystrykcie warszawskim. Od czasu odzyskania niepodległości, do 1975 r., teren Gminy Parysów, należał ponownie jak w okresie II Rzeczypospolitej, do województwa warszawskiego, powiatu garwolińskiego. Od 1975 r. po wprowadzeniu zmian w strukturze administracyjnej kraju i likwidacji powiatów, gmina Parysów znalazła się w granicach województwa siedleckiego.

Kalendarium

- 1444 – pierwsza pisemna wzmianka o osadzie pod nazwą Scheschcza.
- 4 października 1445 – biskup Andrzej Bniński dokonuje aktu konsekracji świątyni.
- 1448 – wzmianka o osadzie tym razem jako Syeczczza.

- 1494 – następną wzmianką, tym razem jako Syecza.
- 1523 – następnie jako Szieczicza.
- 27 lutego 1538 – na obszarze wsi Syecza, zostaje lokowane na prawie magdeburskim miasto Parysów.
- 1541–1599 – budowa nowego kościoła.
- 1605 – pożar kościoła w Parysowie
- 1609 – budowa nowego kościoła.
- 1721 – ostatni Parys z Parysowa (Adam) sprzedaje miasteczko.
- 1 poł. XVIII – pożar kościoła.
- 1750 – budowa czwartego w dziejach osady kościoła.
- 1868 – budowa kaplicy na cmentarzu grzebalnym.
- 1869 – na mocy ukazu cara Aleksandra II Parysów utracił prawa miejskie.
- koń. XIX – budowa synagogi w Parysowie.
- 1914 – rozebranie drewnianego kościoła i rozpoczęcie budowy murowanego.
- 17 IX 1939 – wkroczenie wojsk niemieckich do Parysowa.
- X 1939 – okupacyjne władze powołują Judenrat.
- XI 1941 – 27 IX 1942 – na terenie Parysowa znajdowało się getto. Stłoczono w nim około 3,500 osób.
- 16 listopada 1942 – grupy wypadowe Gwardii Ludowej z Mińska Mazowieckiego i Parysowa spaliły posterunek policji, urząd gminny i agencję pocztową.
- 1944 – wycofujące się wojska niemieckie podpalają Parysów.
- 28 lipca 1944 – do Parysowa wkraczają wojska II Armii Pancerniej frontu białoruskiego.
- 1981–1984 – przebudowanie budynku opuszczonej synagogi na Gminny Ośrodek Kultury oraz Gminną Bibliotekę Publiczną.

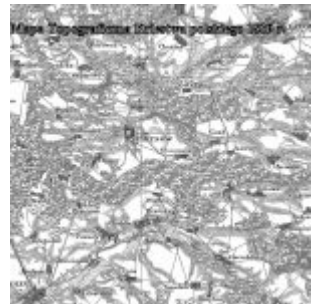
Artykuły o Parysowie z portalu garwolin.org

- [Parysów pod koniec XIX w.](#)
- [Pożar Parysowa \(1887\)](#)
- [Pożar Parysowa \(1888\)](#)
- [Budowa kościoła w Parysowie – początek XX w.](#)
- [Legenda o kopcu w Kozłowie](#)

Rynek w Parysowie

<https://www.rdc.pl/podcast/losiwisko-opowiesc-o-historii-parysowa/>